

Nr 83.

Av herr **Allard m. fl.**, *angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m.*

Den svenska skoindustrien har sedan lång tid tillbaka brottats med svårigheter på grund av industriens överdimensionering. Som en följd därav har antalet arbetslösa och korttidsarbetande inom skoarbetarkåren varit ovanligt stort. Kriget och de därigenom starkt försämrade möjligheterna till import av hudar för bottenläder gjorde att läget från år 1940 blev särskilt allvarligt. År 1943, sedan skoransoneringen blivit införd, ingrepo industri- och arbetsmarknadskommissionerna med vissa reglerande och kontrollerande åtgärder. Detta innebar bl. a., att lädertilldelning ej skulle komma andra fabriker till del än dem som kunde hålla sina arbetare fullt sysselsatta, d. v. s. införa 48 timmars arbetsvecka. En del arbetare blevo därigenom överflödiga och tvingades över till andra yrken. Särskilt kom detta att gälla för de yngre inom skoarbetarkåren, vilka hade större möjligheter för omskolning till andra yrken än de äldre. Men samtidigt sjönk antalet arbetslösa kraftigt och korttidsarbetet bringades att upphöra. Dessa ingripanden ha åtminstone av arbetarparten hälsats med stor tillfredsställelse. Den reglering av skoindustrien, som länge varit önskvärd men som tydligen varit omöjlig att genomföra, blev nu ett faktum, som medförde en stabilisering av industrien, som tidigare varit obefintlig. Vid en återgång till normala förhållanden med importmöjligheter i full omfattning skulle dock förutsättningen för denna kontroll ej längre finnas. Frågan blir då om en återgång till det läge, som rådde före kriget, kommer att ske. Med viss oro befarar man från arbetarparten att man skall få tillbaka de förhållanden, som voro rådande inom skoindustrien under 1920- och 1930-talen och som voro långt ifrån idealiska, vilket framgår av de exempel som i det följande komma att anföras.

Skoindustrien i vårt land är en av de industrier som växt upp ganska hastigt. Under så gott som hela 1800-talet bedrevs produktionen av skor under hantverksmässiga former. Den första skofabriken startades visserligen redan 1873, men så sent som 1890 var skoindustrien så obetydligt utvecklad, att dess totala tillverkningsvärde per år stannade vid cirka 1 milj. kr. Den verkliga utbyggnaden av skoindustrien kom att äga rum under åren 1895—1915.

Möjligt är, att denna utbyggnad och utveckling av skoindustrien gick så hastigt, att den redan före det föregående världskriget hade nått för stor tillverkningskapacitet i förhållande till efterfrågan inom landet. På grund av den period av god efterfrågan, som uppstod under världskriget, bl. a. genom export-

möjligheter, kommo dock ej dessa förhållanden till synes. Även under krigsåren fortsatte industrien att ytterligare utvecklas i olika avseenden. Under mitten av 1920-talet började dock vissa tecken tyda på att skoindustrien var överdimensionerad. Det visade sig nämligen vara omöjligt finna efterfrågan för industriens hela tillverkning. Därav följde periodiska uppehåll vid fabrikerna med arbetslöshet och korttidsarbete för stora delar av skoarbetarkåren. Någon verklig balans i dessa förhållanden lyckades man ej heller få till stånd under hela 1930-talet. Inte ens under de »goda» åren 1936—1939 hade man tillnärmelsevis full sysselsättning inom skoindustrien. Enligt Svenska sko- och läderindustriarbetarförbundets årsberättelser för åren 1929—1939 var antalet arbetslösa i procent av medlemsantalet i förbundet följande: 1929 12,92 %, 1930 6,15 %, 1931 10,23 %, 1932 16,35 %, 1933 16,50 %, 1934 17,18 %, 1935 16,29 %, 1936 18,77 %, 1937 15,12 %, 1938 12,77 % och 1939 10,27 %. Som synes har det genomsnittliga procenttalet under denna tid endast vid ett tillfälle underskridit 10 %. Trots att denna statistik ger en ganska klar bild av läget inom skoindustrien, så speglar den dock inte det verkliga förhållandet på grund av att statistiken endast har påverkats av verkligt arbetslösa. Det myckna korttidsarbetet, som i så stor utsträckning praktiserats inom skoindustrien, gör bilden ännu mer oförmånlig, vilket också framgår av kungl. kommerskollegiums redogörelser i »Industri» för åren 1929—1939. Det framgår där bl. a., att antalet arbetstimmar per år och arbetare är lägre för skoindustrien än för de flesta andra industrier. Under åren 1929—1939 visa dessa berättelser följande utförda arbetstimmar per år och arbetare inom skoindustrien. Siffrorna inom parentes avse medeltalet arbetstimmar för hela svenska industrien. 1929 1 951 (2 132), 1930 2 085 (2 104), 1931 1 944 (2 005), 1932 1 802 (1 966), 1933 1 845 (2 007), 1934 1 870 (2 104), 1935 1 935 (2 137), 1936 1 931 (2 156), 1937 1 987 (2 180), 1938 2 035 (2 137) och 1939 2 088 (2 158). Av denna statistik framgår att skoindustriens arbetare ej vid något tillfälle närmat sig medeltalet utförda arbetstimmar inom den svenska industrien, trots att detta ej ligger så synnerligen högt på grund av att vissa rent säsongbetonade industrier påverka statistiken. Som ytterligare jämförelse kan anföras, att för den stora industriarbetargruppen, som redovisas under rubriken »Malmbrytning och metallindustri», utgjorde antalet arbetstimmar under åren 1936—1939 per arbetare: 1936 2 261, 1937 2 283, 1938 2 242 och 1939 2 248 timmar.

Som här inledningsvis påpekades visade det sig tidigt efter krigsutbrottet, att läget under kriget på grund av importsvårigheter skulle bli ytterligare försämrat för skoindustrien. Särskilt kom detta att visa sig i brist på bottenläder. Under normala förhållanden tillverkas nämligen omkring 90—95 % av allt bottenläder av importerade hudar. Viss kontroll och begränsning av tilldelningen av läder blev därför nödvändig, och under åren 1941 och 1942 erhöles fabrikerna i runt tal 70 % av förbrukningen under basperioden 1937—1938. Med den tilldelningen upprätthölls tack vare besparingsåtgärder av

olika slag en produktion som motsvarade 75—80 % av den normala. Under dessa år steg arbetslösheten kraftigt, och korttidsarbetet tillämpades i ökad omfattning. Vid vissa tillfällen t. ex. november månad 1941 och 1942 var procenttalet för de korttidsarbetande respektive 50,6 och 34,8 %. De reglerande åtgärder som tvingade sig fram under 1943 blevo därför varmt välkomnade av skoarbetarkåren. En del arbetare bringades visserligen att söka sig över till andra yrken, vilket i stor utsträckning möjliggjordes genom arbetsmarknads-kommissionens bistånd för omskolning, men för skoarbetarkåren i sin helhet blevo de nu rådande förhållandena med full sysselsättning betydligt bättre än det tillstånd som tidigare varit rådande. Den oro för en återgång till »normala» förhållanden, som nu gör sig gällande bland skoarbetarna, är fullt förklarlig. Vid flera tillfällen har man också från Svenska sko- och läderindustri-arbetarförbundet givit uttryck för de farhågor man hyser för framtiden. Detta framgår bl. a. i förbundets årsberättelse för 1943, där man anför: »Om man i detta avseende fråndrager de arbetargrupper, som arbeta t. ex. inom sportartikelindustrien och vilka under året haft en mycket jämn arbetstillgång, skulle procenttalet arbetslösa inom skoindustrien visa ännu högre siffror. Svårigheterna i detta avseende hänga de senaste åren givetvis samman med kristiden, men då förhållandena voro, om än i något mindre grad, enahanda under flera år före kristiden, synes detta tyda på något fel som måste avhjälpas.»

De förhållanden som under många år varit rådande inom skoindustrien kunna väl knappast från något håll betraktas som idealiska. Det måste innebära dålig hushållning att så illa utnyttja arbetskraften, att man t. o. m. under en högkonjunktur, åren 1936—39, i arbetslöshetsunderstöd till den mellan 11 000 och 12 000 man stora skoarbetarkåren utbetalar inte mindre än 1 341 800 kr. Det är inte heller förenligt med god ekonomi att under långa tider låta maskiner och annan utrustning, som anskaffats för att möjliggöra en viss tillverkningskapacitet, vara outnyttjade. I det sammanhanget bör det påpekas att skoindustrien i vårt land knappast är väl rationellt ordnad. Tillverkningen är spridd på över 200 företag, av vilka endast omkring 30 sysselsätta över 100 arbetare. Någon specialisering av tillverkningen är ej heller genomförd i mera nämnvärd omfattning. De flesta större fabriker, även om de bara sysselsätta mellan 75 och 100 arbetare, tillverka både dam- och manskor i en mångfald olika modeller och i en del fall även barn- och sportskor. Givet är att detta måste medföra en extra belastning på tillverkningskostnaderna, då så gott som varje fabrik skall lägga upp den kostsamma utrustningen av läster, stansjärn och modeller, som är nödvändig för tillverkningen och som måste förnyas vid alla mera omfattande typ- och modelländringar. Ett exempel på hur det nu kan vara organiserat inom skoindustrien kan anföras från en av våra skostäder, där det i samma kvarter ligger 3 fabriker med mellan 80 och 120 arbetare per fabrik, vilka var för sig driva en mång-

skiftande skoproduktion. Det finns exempel från utlandet, som visa att skoproduktionen där i många fall är bättre ordnad än hos oss och som, även om de inte äro fullt jämförbara med svenska förhållanden, i många stycken kunna vara förebilder för oss.

En väl genomförd rationalisering av skoindustrien kan säkerligen komma att bidra till billigare produktionskostnader, varigenom vi bl. a. bli bättre beredda att möta den konkurrens från utlandet, som vi antagligen kunna vänta oss. Under senare delen av 1930-talet beredde ej utlandskonkurrensen den svenska skoindustrien några större bekymmer, men under slutet av 1920-talet och i början på 1930-talet var utlandskonkurrensen i viss mån irriterande på den svenska skomarknaden. Vid beräkningar för framtiden kan det vara klokt att ha detta i minne.

Men uppgiften bör icke endast vara att möta tänkbar utländsk konkurrens efter kriget. Även om utländska jättefabriker genom stark specialisering och masstillverkning samt effektiv försäljningsorganisation kunna synas bjuda en övermäktig konkurrens på utlandsmarknaden, är det icke otänkbart, att en rationaliserad svensk kvalitetstillverkning med skickligt ledd försäljning också kunde finna en utlandsmarknad.

Om möjligheter till rationalisering finnas inom skoindustrien, böra inga hinder få resas mot detta. I det långa loppet måste såväl producenter som konsumenter därigenom bli bäst betjänta. Den överdimensionering av skoindustrien, som länge gjort sig gällande, kan ej heller få utgöra något hinder för en mera rationellt ordnad produktion, även om denna helt naturligt kommer att medföra ökad tillverkningskapacitet.

Det kan även på goda grunder antagas att den överdimensionering, som kommit till synes i att produktionen av skor varit större än efterfrågan, ger en felaktig föreställning om det verkliga konsumtionsbehovet. Visserligen har det verkat som om behovet av skor skulle ha varit väl tillgodosett. Men detta gäller endast för det behov som haft möjlighet att göra sig påmint. Det »verkliga» behovet av skor har säkerligen ingen gång varit fyllt hos stora befolkningsgrupper i vårt land. Statistiken visar att det svenska folket har relativt mycket låg skokonsumtion, eller cirka $1\frac{1}{2}$ par per år och individ, medan motsvarande siffror för t. ex. Amerika är 3 par per år och individ. Även om denna låga skokonsumtion kan förklaras delvis bero på den höga kvalitet, som de svenska skorna ha, och den myckenhet av gummiskor, som användes i vårt land, så visa dock dessa siffror att behov föreligger, som antagligen på grund av otillräcklig köpkraft ej kunnat göra sig gällande. En stegring av skokonsumtionen måste naturligtvis under sådana förhållanden vara önskvärd. Olika stimulerande åtgärder kunna vara möjliga. Närmast till hands ligger väl att genom vissa socialpolitiska åtgärder, exempelvis något rabattsystem för de lägre inkomsttagare, som tidigare ej haft möjlighet att köpa skor i önskad omfattning, bidra till en höjning av konsumtionen. Vid ett resonemang om

skoindustriens organisation och framtidsmöjligheter kan man inte gå förbi denna viktiga del av problemet.

Av vad här av oss anförts framgår att vi anse att något bör göras för den svenska skoindustrien. Det gäller dels att förebygga arbetslöshet och korttidsarbete, som hota vid en återgång till normala förhållanden, dels att åvägbringa de rationaliseringsåtgärder, som kunna vara genomförbara, och slutligen gäller det frågan om åtgärder kunna vidtagas för att få till stånd en ökad konsumtion av skor. Förhållandena synas oss vara sådana, att en utredning om skoindustriens struktur och framtida organisation bör komma till stånd med det snaraste. Lämpligast synes det oss att en sådan eventuell utredning anförtros åt kommittén för ekonomisk efterkrigsplanering.

Hänvisande till vad ovan anförts föreslå vi,

att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om skoindustriens framtida organisation samt om åtgärder för att åstadkomma en ökad skokonsumtion.

Stockholm den 17 januari 1945.

Henry Allard.

Göran Petterson.

Lars Lindahl.

Erik Brandt.

P. A. Sköldin.

Sigurd Lindholm.

Fritz Persson.

Torsten Nilsson.

Gösta Andersson.
